

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL
NAZİRLİYİ**

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

**ORTA ƏSRLƏR TÜRK YAZILI
ABİDƏLƏRİ**

fənninin

PROQRAMI

BAKİ – 2016

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL
NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ**

**Magistratura pilləsi üçün
060201 Dilşünaslıq (Türkologiya) ixtisası üzrə
İF-M 2786 Orta əsrlər türk yazılı abidələri fənninin**

PROQRAMI

*Bakı Dövlət Universitetinin
22 noyabr 2016-cı il tarixli R-101
saylı əmrinə əsasən nəşr edilir*

BAKİ – 2016

TƏRTİB EDƏN:

Afaq Cəbrayıl qızı Məmmədova
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Elmi redaktor:

Ramiz Baxşəli oğlu Əskər
BDU-nun Türkologiya
kafedrasının müdiri,
filologiya üzrə elmlər doktoru,
professor

Rəyçilər:

Elbrus İslam oğlu Əzizov
BDU-nun Türkologiya kafedrasının
professoru, filologiya üzrə elmlər
doktoru

Əzizxan Vəli oğlu Tanrıverdi
ADPU-nun Azərbaycan dili və onun
tədrisi metodikası kafedrasının
müdiri, filologiya üzrə elmlər
doktoru, professor

İzahat vərəqəsi

Fənnin məqsədi – tələbələri bütün türk dillərinin tarixi üçün əsas mənbə səciyyəsinə olan abidələrin qədim əlyazma nüsxələri, müasir əlifbalarla transkripsiya və tərcümələri, bu əsərlərin dilinin tarixi xronologiyası ilə tanış etmək, onlara keçilən abidələrin dil xüsusiyyətlərini öyrətməkdən ibarətdir. Bununla da tələbələr orta əsr ümumtürk yazılı abidələrinin dili ilə Azərbaycan yazılı abidələrinin dili və dialektləri arasında müqayisələr aparmaq təcrübəsinə nail olur, digər türk dillərinin tarixi haqqında daha geniş təsəvvür imkanları əldə edirlər. Məşğələ saatlarında isə magistrantların abidələrin dilinə dair öz araşdırmalarını təqdim etmələri nəzərdə tutulur ki, bu da tədrisin səmərəliliyini daha da artırır.

Fənnin vəzifələri:

1. Tələbələrə XI-XIV əsrlərdə yazıya alınmış ümumtürk ədəbiyyatı və dili üçün böyük əhəmiyyətə malik olan əsərlər haqqında məlumat vermək;
2. Tələbələri əsərlərin əlyazma nüsxələri, əlifbaları, tərcümələri ilə tanış etmək;
3. Tələbələrdə orta əsrlər türk yazılı abidələrinin dili haqqında təsəvvür yaratmaq;
4. Tələbələrə kursda keçilən abidələrin dilini (fonetik, leksik, morfoloji səviyyədə) həm ayrı-ayrılıqda, həm də ümumi fonda müqayisəli şəkildə təhlil aparmaq xüsusiyyətlərini öyrətmək;
5. Tələbələrdə dialektoloji atlas və lüğətlərdən istifadə etmək vərdişlərini inkişaf etdirmək;

Fənnin tədrisi prosesində magistrantlar **bilməlidir:**

- Orta əsrlər yazılı abidələrin yazıldığı dövrün tarixi mühiti haqqında;
- Həmin dövrdə qələmə alınmış əsərlərin tədqiqat tarixini;
- Keçilən abidələrin paleoqrafik xüsusiyyətlərini;
- Abidələrin qədim əlyazma nüsxələrini, əlifbalarını, transkripsiya və tərcümələrini;
- Bu əsərlərin dilinin fonetik, leksik, morfoloji səciyyəsinə;
- Keçilən abidələrin dilinin arxaik (fonetik, leksik, morfoloji) qatı haqqında;

Bacarmalıdır:

- Abidələrin əlyazma nüsxələrini oxuyub anlamağı;
- Abidələrin dilinin fonetik, leksik, qrammatik təhlilini aparmağı;
- Orta əsrlər türk yazılı abidələrinin dili ilə Azərbaycan yazılı abidələrinin dili və dialektləri arasındakı oxşar və fərqli xüsusiyyətləri təsbit etməyi;
- Abidələrin dilini həm ayrı-ayrılıqda, həm də ümumi fonda təhlil etməyi.

Yiyələnməlidir:

- Orta əsrlər türk yazılı abidələrini müqayisəli dilçilik metodu ilə araşdırmağa;
- Fənnin anlayış və kateqorial aparatına, tədris-metodiki və elmi ədəbiyyatla işləmək vərdişlərinə;
- Əsərlərin dilində arxaizmlərin müstəqil şəkildə axtarışı, digər abidələrlə müqayisəsi və təhlili vərdişlərinə.

Fənnin tədris prosesində yeri. Filologiya fakültəsində magistratura pilləsində 060201 Dilşünaslıq (Türkologiya) ixtisası

üzrə İF - M 2786 “Orta əsrlər türk yazılı abidələri” fənni 30 saat müəhazirə, 30 saat məşğələ olmaqla cəmi 60 saat həcmində tədris olunur. Fənnin həcmi mütəxəssis hazırlığı üzrə Dövlət Standartının tələblərinə uyğundur. Fənn üzrə tədris işinin əsas növü müəhazirə və praktik auditoriya məşğələləridir.

“Orta əsrlər türk yazılı abidələri” fənni “Orta əsrlər Azərbaycan yazılı abidələri”, “Əski Azərbaycan yazısı”, “Azərbaycan dialektologiyası” fənləri ilə əlaqəli şəkildə tədris olunur.

Mövzular üzrə illik saatın bölgüsü

№	Mövzuların adı	Cəmi	o cümlədən	
			müəhazirə	məşğələ
1.	Orta əsrlər türk yazılı abidələrinin yarandığı tarixi mühit. Abidələrin səciyyəsi	4	2	2
2.	Yusif Balasaqunlunun “Qutadğu bilig” əsərinin dili	8	4	4
3.	Mahmud Kaşğarının “Divanü-lüğət-it-türk” əsərinin dili	8	4	4
4.	Ədib Əhməd ibn Yügnəkinin “Ətibətül-həqayiq” abidəsinin dili	8	4	4

5.	Əhməd Yəsəvinin “Di-vani-Hikmət” əsəri	4	2	2
6.	Əlinin “Qisseyi-Yusif” poemasının dili	4	2	2
7.	Seyfi Sərainin “Gülüs-tani-bit-türk” abidəsi	4	2	2
8.	Qütübün “Xosrov və Şi-rin” əsəri	4	2	2
9.	Orta əsrlər türk yazılı abidələrin dilinin fonetik xüsusiyyətləri	4	2	2
10.	Orta əsrlər türk yazılı abidələrin dilinin lek-sik xüsusiyyətləri	4	2	2
11.	Orta əsrlər türk yazılı abidələrin dilinin mor-foloji xüsusiyyətləri	8	4	4
Cəmi:		60	30	30

MÖVZULAR VƏ ONLARIN MƏZMUNU

1. Orta əsrlər türk yazılı abidələrinin yarandığı tarixi mühit. Abidələrin səciyyəsi

Orta əsrlərdə qələmə alınmış əlimizə gəlib çatan ilk türk yazılı abidələri. Bu abidələrin yazıldığı dövr. İslamiyyət dönəmi. Türk-islam (islami türk) ədəbiyyatı dövrü. İlk türk-islam dövləti olan Qaraxanlılar imperiyası. Qaraxanlı dövlətində ərsəyə gəlmiş əsərlər. Kursda keçilən əsərlər orta əsrlərdə əlimizə gəlib çatan, türk dili və ədəbiyyatında özünəxas yeri olan “ilk”lərdir: XI əsrin ilk irihəcmli bədii əsəri olan Yusif Balasaqunlunun “Qutadğu bilig” abidəsi; türk dillərini və tayfalarını ilk dəfə ensiklopedik bir biçimdə müqayisəli şəkildə ortaya qoyan Mahmud Kaşğari və “Divanü-lügət-it-türk” əsəri; türk-islam mühitində ərsəyə gəlmiş ilk əsərlərdən olan Ədib Əhməd ibn Yügnəkinin “Ətibətül-həqayiq”i; ilk türkdilli sufi-şair Əhməd Yəsəvinin “Divani-Hikmət”i; türk dilində yazılmış ilk bədii poetik əsər - Qul Əlinin “Qisseyi-Yusif”i; Şeyx Sədinin “Gülüstani”nin türk dilinə edilən ən qədim tərcüməsi - Seyfi Sərainin “Gülüstani-bit-türk” əsəri; Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poemasını türk dilinə özünəxas bir üslubla tərcümə edən Qütbün “Xosrov və Şirin” əsəri [8], [11], [15], [16], [25].

2. Yusif Balasaqunlunun “Qutadğu bilig” əsərinin dili

XI əsrin əlimizə gəlib çatan ilk irihəcmli bədii əsəri. Yusif Balasaqunlu və “Qutadğu bilig” abidəsi haqqında ümumi məlumat. Abidənin yarandığı dövrün tarixi mühiti. Elmdə ərəb dili, şeirdə fars dili əsas olan bir dövrdə “Qutadğu bilig” müəllifinin türk dilində yazması. “Qutadğu bilig” əsərinin tədqiqat tarixi, araşdırılması və nəşrləri, nüsxələri: Abidənin quruluşu. Müəllifin

əsərdə özü haqqında verdiyi məlumat. Əsərin qəhrəmanlarını simbolizə edən dörd anlayış. Əsərdə türk şeir ənənəsinin izləri. Alimlərin abidənin dili haqqındakı fikirləri (P.A.Jober, V.V.Radlov, S.Y.Malov, N.A.Baskakov, A.M.Şərbak, Ə.N.Nəcib, K.Brokkelman, S.N.İvanov və s.). Yusif Balasaqunlunun özünün əsərin dili haqqında verdiyi məlumat. “Qutadğu bilig” əsərinin fonetik, leksik və morfoloji xüsusiyyətləri [10], [6], [12], [20], [22], [31], [33].

3. Mahmud Kaşğarının “Divanü-lügət-it-türk” əsərinin dili

Mahmud Kaşğari türkologiyanın banisi kimi. “Divanü-lügət-it-türk” - türklərin dili, ədəbiyyatı, tarixi, coğrafiyası, mədəniyyəti, etnoqrafiyası, folkloru, mifologiyası və s. ilə bağlı materiallarla zəngin ensiklopedik lüğət kimi. DLT-nin nüsxəsi, tədqiqat və tərcümələri. Azərbaycanca nəşr olunması. “Divan”da: türk dillərinin əlifbası; türk boyları və xəritəsi; türk dilləri haqqında. “Divanü-lügət-it-türk”də türklər haqqında hədislər.

Abidənin fonetik, leksik, morfoloji və sintaktik xüsusiyyətləri. Tayfa dilləri arasındakı fonetik fərqliliklər. DLT-nin leksikası - XI əsrin lüğət fondu kimi. Arxaik qat. Antroponim, toponim, yemək, bitki, heyvan adları və s. ilə bağlı sözlər. Lüğətdə verilmiş bir çox leksemin hansı türk tayfa dilinə aid olduğunun qeyd olunması. Semantik və leksik arxaizmlərin orta əsr abidələri, müasir türk dilləri, dialekt və şivələrlə müqayisələri. Atalar sözü, deyim və aforizmlər [14], [17], [21], [24], [30].

4. Ədib Əhməd ibn Yügnəkinin “Ətibətül-həqayiq” abidəsinin dili

“Ətibətül-həqayiq” abidəsinin yazıldığı tarixi mühit, əsərin tədqiqi, nəşrləri və nüsxələri (6 nüsxə). Əsərin uyğur və ərəb

əlifbası ilə yazılmış nüsxələri. İlk dəfə Nəcib Asım tərəfindən tapılaraq nəşr edilən nüsxə (1908). Səmərqənd nüsxəsi. Tələbələrin bu nüsxələrin fotosurətləri ilə tanışlığı. Rəşid Rəhməti Arat nəşri (3 nüsxənin qarşılıqlı arşdırılması). Əsərin quruluşu. “Ətibətül-həqayiq” – bir əxlaq kitabı kimi. Abidənin dili haqqında. Abidənin dilinin “Qutadğu bilig”lə müqayisəsi. “Ətibətül-həqayiq”in lüğət tərkibi. Fonetik, leksik və morfoloji arxaik qat [1], [19], [26].

5.Əhməd Yəsəvinin “Divani-Hikmət” əsəri

Türkdilli sufi-şairin yaşadığı dövr və mühit. Türk dilləri tarixinin öyrənilməsində Əhməd Yəsəvi və onun hikmətlərinin yeri. Ə.Yəsəvinin islam dininin əsaslarını anlaşıqlı bir dillə, öyüd və nəsihətlər halında ərsəyə gətirdiyi hikmətlərinin xalq arasında yayılması. Əhməd Yəsəvi və onun davamçıları. “Divani-Hikmət”dəki şeirlərin Əhməd Yəsəviyə aid olub-olmaması problemi. Əsərin müxtəlif nüsxələri; nəşrləri. Hikmətlərin quruluşu. “Divan”ın yazıldığı dil. Hikmətləri detaylı şəkildə tədqiq edən A.K.Borovkovun əsərin dili haqqındakı qeyd və fikirləri. Əsərin dilindən nümunələr, onların leksik-semantik təhlili [9], [18], [23].

6.Əlinin “Qisseyi-Yusif” poemasının dili

Türk dilində yazılmış ilk bədii poetik əsər. Müəllif və əsər haqqında ümumi məlumat. Nüsxələri, nüsxələrin yazıldığı xətt növləri. Poemanın quruluşu və sujet xətti. Xalq şeir dilinin ünsürləri. Əsərin dilinin etnik mənsubluğu (Ş.Mərcani, B.Yafərov, V.Perç, C.Almaz, K.Brokkelman, Y.Bertels, F.Köprülü, M.Hautsma və s. dilçilərin əsərin dili haqqında fikirləri). Fonetik xüsusiyyətlər: səs əvəzlənmələri, fonetik hadisələr, ahəng qanunu. “Qisseyi-Yusif” poemasının leksikasını səciyyələndirən xüsusiyyətlər: mənşə baxımından leksika, arxaik qat, dialektizmlər. Əsərin dili-

nin morfoloji xüsusiyyətləri. Poemanın dilinin orta əsrlər Azərbaycan yazılı abidələrinin dili ilə müqayisəsi [9], [25].

7. Seyfi Sərainin “Gülüstani-bit-türk” abidəsi

Seyfi Sərainin yaşadığı dövr (XIV əsr) və mühit. Şeyx Sədinin “Gülüstani”nin türk dilinə edilən ən qədim tərcüməsi. Seyfi Sərainin əlyazma nüsxəsi. Nüsxənin sonunda müxtəlif türk şairlərinə (8 qəzəl) və Seyfi Sərainin özünə məxsus olan mənzum parçalar. “Gülüstani-bit-türk”ün nəşrləri. Tərcümənin dili haqqında. Abidədə Seyfi Sərainin əlavələri. Orfoqrafik-fonetik xüsusiyyətlər: fonetik dəyişmələr, fonetik hadisələr, ahəng qanunu. Leksik xüsusiyyətlər: arxaizmlər, alınma sözlər, izafətlər. Əsərin leksik qatında qıpçaq-oğuz elementlərinin qabarıq olması. “Gülüstani-bit-türk”ün dilində keçid dövrünün xüsusiyyətləri [13], [8].

8. Qütbün “Xosrov və Şirin” əsəri

Qütbün “Xosrov və Şirin” əsəri - Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poemasının tərcüməsi. Əsərin yarandığı dövrdə ictimai, tarixi, mədəni şərait. Abidənin yazılma, tərcümə edilmə tarixi; ithaf olunması. Əsərin üzünü köçürən katib və köçürülmə tarixi. Parisdə saxlanılan yeganə nüsxə. Əlyazma nüsxəsinin və abidənin quruluşu. Nizaminin poeması ilə tərcümə arasındakı fərqli cəhətlər. Qütbün və katibin poemaya etdikləri əlavələr.

Qütbün “Xosrov və Şirin” əsərinin dili. Abidənin dilinin oğuz və karluq-qıpçaq elementləri ilə zənginliyi (əsasən oğuz elementlərinin üstünlüyü). Poemanın leksik tərkibinin səciyyəsi: müasir dilimizlə, dialektlərlə müqayisədə leksik və semantik arxaizmlər. Sinonimlərin zənginliyi. Poemada müşahidə edilən frazeoloji birləşmələr. Abidənin morfoloji səciyyəsinə oğuz, karluq, qıpçaq qrupu dillərinə aid müştərəklik [15], [7].

9. Orta əsrlər türk yazılı abidələrin dilinin fonetik xüsusiyyətləri

Keçilən abidələrin dilindəki orfoqrafik-fonetik xüsusiyyətlərə xronoloji olaraq ümumi bir baxış: fonetik arxaizmlər, sait və samitlər sistemi. Ahəng qanunu. Saitlər ahəngi: damaq və dodaq ahəngi. Ahəng qanununun pozulduğu hallar. Samitlərin ahəngi. Fonetik hadisələr: səs əvəzlənmələri, səsartımı (proteza), səsdüşümü (eliziya), səslərin yerdəyişməsi (metateza). Bu fonetik xüsusiyyətlərin orta əsrlər Azərbaycan yazılı abidələri, dialektlər və müasir ədəbi dilimizlə müqayisəsi. Abidələrin uyğur və ya ərəb əlifbası ilə yazılması. Müasir əlifbalarla nəşr edilmiş abidələrdəki fərqli xüsusiyyətlər [10], [13], [7].

10. Orta əsrlər türk yazılı abidələrin dilinin leksik xüsusiyyətləri

Abidələrin leksik qatına ümumi fonda baxış. Orta əsrlər türk yazılı abidələrinin XI əsrdən başlayaraq lüğət tərkibi: türk mənşəli leksika ilə ərəb və fars sözlərinin xronoloji olaraq müşahidəsi. Qaraxanlı türkcəsinin leksik fondu haqqında məlumat (*Qutadğu bilig*, *Divanü-lüğət-it-türk*, *Ətibətül-həqayıq* əsərlərinin dili əsasında). XIV əsr abidələrində oğuz, qıpçaq, karluq elementlərinin paralel işlənməsi. Keçilən abidələrdə rast gəlinən tematik söz qrupları: toponim, antroponim, vəzifə, rütbə, titullar və s. Leksik-semantik söz qrupları: omonim, sinonim, antonimlər və s. Frazoloji birləşmələr. Orta əsrlər türk yazılı abidələrinin digər Azərbaycan yazılı abidələrinin leksikası ilə, müasir Azərbaycan dili və dialektlərlə müqayisəsi [7], [19], [25].

11. Orta əsrlər türk yazılı abidələrin dilinin morfoloji xüsusiyyətləri

Fənnin mövzusunə daxil olan abidələrin dilində nitq hissələri. Əsas nitq hissələri. İsim. İsmın qrammatik kateqoriyaları. Sifət. Sifətin quruluşca növləri. Müasir dilimizlə müqayisədə arxaik şəkilçilər. Sifətin dərəcələri. Arxaik sifətlər. Say. Sayın quruluşca növləri. Sayların mənaca növləri. XI-XIV əsrlərə aid olan (fənnin proqramına daxil olan əsərlərin) ümumtürk abidələrinin dilində əvəzliliklər. Feil. Feilin quruluşca növləri. Məhsuldar, qeyri-məhsuldar və arxaik şəkilçilər. Arxaik feillər. Zərflər. Zərflərin quruluşca növləri. Zərflər düzəldən şəkilçilər. Arxaik zərflər [10], [13], [7], [31].

Tədris texnologiyaları, təlimin interaktiv formaları

Bu kursda tədris fəaliyyətinin aşağıdakı formalarından istifadə edilir: mühazirələr, praktik məşğələlər. Bundan başqa, aşağıdakı interaktiv formaların və tədris texnologiyalarının tətbiqi məqsəduyğundur: portfolio – kursun problematikası üzrə materialların toplanılması və qiymətləndirilməsi üçün; türk dillərinin dil tarixinin araşdırılması və təhlili üçün.

Tədris resursları

Tədris avadanlığı və əyani vəsaitlər

Sərbəst işlərin mövzuları

1. Türk-islam ədəbiyyatı dövrü
2. M. Kaşğarının “Divanü-lügət-it-türk” əsərinin dilinin təhlili

3. “Divanü-lügat-it-türk” əsərinin nüsxəsi və dünya dillərinə edilən tərcümələri
4. Ədib Əhməd Yügnəkinin “Ətibətül-həqayıq” abidəsinin uyğur və ərəb yazısı ilə yazılmış nüsxələri
5. “Ətibətül-həqayıq” əsərinin fonetik, leksik xüsusiyyətləri
6. Əhməd Yəsəvinin “Divani-Hikmət” əsərinin dilinin təhlili
7. Əlinin “Qisseyi-Yusif” poemasının dilində arxaik qat
8. Seyfi Sərainin “Gülüstani-bit-türk” abidəsinin morfoloji xüsusiyyətləri
9. Qütbün “Xosrov və Şirin” əsərində leksik arxaizmlər
10. Orta əsrlər türk yazılı abidələrinin dilinin ümumi fonda təhlili.

Ədəbiyyat:

Əsas

1. Arat R.R. *Edib Ahmed b.Mahmud Yüknəki Atebetü'l-Hakayık*. TDK yayınları. Ankara, 1992, 164+CLXXIII s.
2. Əskər R. *Qutadğu Bilig*. Bakı, 2003, 320 s.
3. Наджип Э.Н. *Исследования по истории тюркских языков XI-XIV вв.* Москва, 1989, 284 s.
4. Наджип Э.Н. *Тюркоязычный памятник XIV века «Гулистан» Сейфа Сарайи и его язык*. А.-А., 1975, 300 s.
5. Zeynalov F. *Qədim türk yazılı abidələri (orta türk dövrü)*. Bakı, 1980, 96 s.

Əlavə

6. Arat R.R. *Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig*. I (metin), Ankara, 1979, LIX+656 s. – www.aton.ttu.edu
7. Arat R.R. *Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig*. I (çeviri), Ankara, 1959, XXVIII+477 s.
8. Banarlı N.S. *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. I c., İstanbul, 1983. – www.gelecekttime.com>nihat-sami-banarli
9. Боровков А.К. *Лексика среднеазиатского мефсура XII-XIII вв.* Москва, 1963, 366 s.
10. Ercilasun A. *Kutadgu Bilig grameri. Fiil*. Ankara, 1984, XI+196 s. – www.academia.edu
11. Genç R. Karahanlı devlet teşkilatı (XI yüzyıl). (Türk hakimiyet anlayışı ve Karahanlılar). İstanbul, 1981, 265 s. – www.medifire.com/download/
12. Иванов С.Н. *О Благодатном знании Юсуфа Баласагунского*. Юсуф Баласагунский. Москва, 1983, 538 s.
13. Karamanoğlu A.F. *Seyf-i Sarayi'nin Gülistan tercümesinin dil hususiyetleri*. Türkiyat Mecmuası XV, s.251-261. İstanbul, 1968. – www.journals.istanbul.edu.tr
14. Kaşğarlı Mahmut. “*Divan-ü Lügat-it-Türk*” tercümesi (çeviren: Besim Atalay), I cild, Ankara, 1992, 530 s.
15. Köprülü F. *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara, 1984, 415 s. – www.m.friendfeed-media.com
16. Qul Əli *Qisseyi-Yusif*. E.Əlibəyzadə, Ə.Hüseynli. Bakı, 2005, 216 s.
17. Mahmud Kaşğari. *Divanü Lüğat-it-Türk*. (tərcümə edən və nəşrə hazırlayan: Ramiz Əskər). IV cildə, Bakı, 2006.

18. Özköse K. *Ahmed Yesevi ve Divan-i Hikmet*. Tasavvuf: İlmî ve Akademik araştırma dergisi, 2006, sayı 16, s. 293-312.
19. Şükürlü Ə. *Qədim türk yazılı abidələrinin dili*. Bakı, 1993, 302 s.
20. Balasaqunlu Yusif. *Qutadqu Bilik*. (tərcümə edən: X.R.Ulutürk). Bakı, 1998, 336 s.
21. Coşar A.M., Güneş B. *Açıklamalı bir kaynakça denemesi: Divanü Lugati't Türk ve Kaşgarlı Mahmud üzerine yazılan makaleler*. – *Türkiyat Mecmuası*, c.21/Bahar, s.167-231, 2011. - www.journals.Istanbul.edu.tr>article>pdf
22. Dilaçar A. *Kutagu Bilig incelemesi*. Ankara, 1995, 208.
23. Ercilasun B. *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara 2007, 488 s.
24. Genç R. *Kaşgarlı Mahmud'a göre XI yy.da Türk dünyası*. Ankara, 1997, XIV+386 s.
25. Köprülü F. *Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul, 1986, XXIIY+437 s. – www.academia.edu
26. Kurnaz C., Özbay H. *Eski Türk edebiyatı*. Ankara, 2011, 558 s.
27. Kutadgu Bilig. Tıpkıbasım. I. Kahire nüshası. Ankara, 1993, Y+392 s.
28. Kutadgu Bilig. Tıpkıbasım. II. Viyana nüshası. Ankara, 1993, Y+200 s.
29. Kutadgu Bilig. Tıpkıbasım. III. Fergana nüshası. İstanbul, 1993, YII+447 s.
30. Mahmud el-Kaşgari *Divanü Lugati't-Türk*. (Robert Dankoff'un James Kelly'nin katkılarıyla yaptığı çeviri ve notları temel alarak). Türkçe çeviri ve düzenleme Serap Yurtsever ve Seçkin Erdi), İstanbul, 2007, 725 s.

31. Садыков К. *Языковые особенности «Кутадгу Билиг»*. Ташкент, 1987, 26 с.
32. Səfərli Ə., Yusifov X. *Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı*. Bakı, 1982, 388 s.
33. Uçar E. *Kutdgu Bilig'in kronolojik kaynakçası hakkında bir deneme* – Sosyal bilimler dergisi, yıl:2, sayı: 4, 2015, s.62-100. – www.academia.edu